

BRDSKA BATERIJA 2. PROLETERSKE DIVIZIJE

Formirana po oslobođenju Livna, prekaljena u borbama za Kupres, a naročito pri oslobođenju Strmice i Imotskog, baterija je u bici na Neretvi imala izvanredno važne i teške borbene zadatke.

PREMA DREŽNICI I JABLANICI

Posle uspešno izvedenih napada na neprijateljski garnizon Imotski i Posušje, baterija je, 15. februara, izvršila marš pravcem: Rakitno — Konjsko (tt 1377) — Raskršća — Draga — Striževo — Drežnica. Zadatak joj je bio da, ograncima Stitar-planine, Karauševice, Karamenovog klanca i kanjonom Drežanke, izbije u dolinu Neretve, spremna za podršku napada svoje pešadije na utvrđenja u dolini Neretve. Baterija je raspolagala sa dva brdska topa 75 mm i oko 40 granata.

Na maršu do Neretve borila se sa svim teškoćama koje nameće visoko planinsko zemljište i duboke provalije, prekri-vene visokim snegom i izlomljenim drvećem. Pored toga, na kolonu se sručila i provala oblaka, raskvasila sneg i gotovo onemogućila pokret teških tereta. Konji su propadali u sneg do samara. Postojala je opasnost da baterija ostane na putu i ne izvrši zadatak. Komanda baterije odlučila je zato da se konji rastovare, a da borci na rukama prenesu delove oruđa i izvuku se iz gotovo beznadežne situacije. Noseći oruđa i municiju borci su do pojasa tonuli u sneg. Konjovoci su podizali konje koji su, iako rasterećeni, ostajali zaglavljani u dubokim smetovima.

Kad se topovski delovi i sanduci municije nisu više mogli nositi na leđima, vučeni su na borovom i bukovom granju po prtini. Tako se sišlo u kanjon reke Drežanke. Kiša je sve više

padala. Drežanka je postajala sve mutnija i naglo je nadolazila. Do kraja dana baterija je prešla samo Dragu. Računalo se da će »dolinom« reke ići lakše. Međutim, jedan se konj sa kolevkom od topa srušio i otkotrljao u provaliju duboku preko 100 metara, kojom je huktala Drežanka. U bateriji je ostao samo jedan top sa 40 granata. Uloženo je sve da se ovaj top sa municijom prenese do sela Drežnice. Klanac je ipak pobeđen. Povređeno je desetak boraca, a to znači da je bilo više žrtava na maršu nego u borbi.

Baterija je bez predaha, sa jednim topom, nastavila marš ka Jablanici. Pred naletom jedinica 2. proleterske divizije pale su utvrđene tačke neprijatelja uzvodno do Jablanice. Za podršku 4. crnogorske brigade u napadu na Jablanicu određena je brdska baterija sa preostalim topom i granatama.

Oko podne, 20. februara 1943. godine, baterija je prema dobivenom zadatku stigla u D. Jablanicu. Komandant i načelnik štaba divizije objasnili su situaciju i naredili da se uspostavi veza sa 4. proleterskom (crnogorskom) brigadom radi dobijanja konkretnih zadataka. Baterija je imala da posedne vatreni položaj u rejonu k. 236 (na samoj okuci puta iznad šumice Podi, 1.500 metara južno od Jablanice). Komanda baterije odredila je osmatračnicu 200 metara zapadno od k. 236.

U toku dana neprijateljska artiljerija je otvarala snažnu vatru po prednjim delovima brigade koji su postepeno stezali obruč oko Jablanice. Baterija je s vremena na vreme otvarala vatru po neprijateljskoj artiljeriji kako bi na sebe privukla njenu vatru i olakšala dejstvo bataljona. U sumrak brigada je pripremala napad na spoljni obruč neprijateljske odbrane koji se protezao linijom: Podbrežje (k. 458) — s. Bačina (k. 309). Baterija je padom mraka ispalila nekoliko granata na položaje neprijateljske artiljerije koji su se nalazili na livadi pored tvrđave i kasarne u Jablanici. Neprijatelj je pogrešno ocenio odakle naše oruđe dejstvuje. Otvorio je snažnu vatru po rejonu Podi, misleći da oruđe gađa iz šumice. Njegovi plotuni udarali su u prazno, jer se naše oruđe nalazilo iznad te prostorije. U toku noći oruđe je povremeno dejstvovalo sa po 1—2 granate. Time je vatru italijanske artiljerije skrenulo na sebe i smanjilo pritisak na prednje delove brigade.

U zoru, 21. februara, oruđe je prestalo sa dejstvom, jer mu je preostalo malo municije. Brigada je uspela da do svanuća potisne Italijane na ivicu grada. U toku dana Italijani su arti-

Ijerijom tukli Crni vrh (k. 887) i Orlovine. Pošto naše oruđe nije dejstvovalo, verovatno su mislili da je uništeno. Izvidala je povremeno i avijacija, ali nije pronašla oruđe jer je bilo dobro maskirano (južno od k. 236). Oko podne 21. februara primеćeno je kako se italijanska posluga kreće po položaju. Baterija je po njima brzo ispalila 5—6 granata i oruđe ponovo maskirala. Italijani su to uočili, pa su prvo počeli da vrše korekturu na k. 236, a zatim su je u nekoliko navrata tukli brzom paljbom. 90% njihovih granata prebacivalo je ili podbacivalo vrh kote gde se nalazio položaj oruđa i baterijska osmatračnica.

Pre pada mraka brigada je izvršila snažan napad na okruženog neprijatelja. Bataljon koji je napadao preko s. Jelačići učutkao je neprijateljsku artiljeriju. Ostali delovi brigade su padom mraka ovladali južnim delom grada i podilazili železničkoj stanici. »Mi smo neutralisali neprijateljsku artiljeriju i ona se sada nalazi na ničijoj zemlji — između kasarne i naših položaja oko kasarne. Ne možemo je izvući bez gubitaka jer je potpuno brisan teren, a neprijatelj je skinuo zatvarače i odneo u kasarnu sa municijom . . .« — izvestio je štab 2. divizije Vrhovni štab.¹

Italijani nisu pristali na predaju, pa je u toku noći 21/22. februara nastavljeno dejstvo. Baterija je dobila zadatak da oruđe prebaci u streljački stroj, u sam grad. Oko 19 časova oruđe je skinuto sa dotadašnjeg položaja i tandem-vučom prevezeno do barikade na ulazu u grad. Trebalo je približiti se utvrđenim tačkama na 50—100 metara. Kretanje točkova oruđa po kamenitoj cesti otkrivalo je bateriju. Naši artiljerci su se prisetili i obotali točkove džakovima i starim delovima odela, te tako u najvećoj tišini privukli oruđe žicanoj ogradi, a odatle ga na rukama prebacili kroz otvoren prolaz u žici i dalje ulicom, kroz kišu kuršuma, izneli na vatreni položaj 20—30 metara ispred hotela (blizu ž. st.). Štitovi topa su bili isprobijani i deformisani puškomitralješkom vatrom iz hotela. Komandir Prateće čete² dovukao je na te položaje i brigadni protivoklopni top. Iza nas je postavljen i jedan minobacač.

Italijani su pružali jak otpor. Prvi juriši naših bataljona na hotel nisu uspeli. Naređeno je da se otvori vatra iz artiljerijskih oruđa. Topovi su gađali vrata i prozore, a minobacač krov hotela. U hotelu je nastalo zapomaganje, panika i haos. Pre

» Zbornik, tom 4, knj. 10, dok. br. 130, str. 254.

² Simo Simonović, poginuo u NOR-u 1944. godine.

Stab 2. proleterske divizije sa štabovima 2. proleterske i 3. sandžačke brigade u s. Borju (kod Foče)

ponoći 21/22. februara neprijatelj je prestao da pruža otpor iz hotela. Italijani, žandarmi i domobrani počeli su da iskaču iz ruševina sa belim zastavama u ruci. Predalo se oko 200 neprijateljskih vojnika. Brdski top je ispalio na hotel 7 granata; ostalo je samo 3 granate.

Još su bile neosvojene kasarna i tvrđava iznad grada. Smatralo se da se neće moći likvidirati naoružanjem i municijom kojom se raspolagalo.

Komandant 2. proleterske divizije izveštava³:

»... Zbog toga smo resili da ih držimo u opsadi, stalno uznemiravamo teškim i automatskim oruđima, i da ih tako prisilimo na predaju... Ja sam od vas tražio da nam hitno uputite dve haubice sa dovoljnom količinom udarnih granata, te da tako likvidiramo taj neprijateljski bataljon...

Mi smo mislili pokušati zapaliti zgradu, što je vrlo teško, ali zarobljenici iz hotela pričaju da se tamo nalazi velika količina namirnica i ratnog materijala, te to nismo učinili. Zato vas molimo da nam hitno uputite haubice...«

s Zbornik 4, knj. 10, dok. br. 130, 253 i 254.

Međutim nije bilo potrebno uputiti haubice. Obavešteni da se predala posada u hotelu i da im je uzaludno davati dalji otpor, Italijani u kasarni počeli su se kolebati. Odbili su da se predaju, pa je našim artiljercima naređeno da topove i minobacače postave ispod same kasarne i tvrđave. Minobacač i protivoklopni top brigade lako su postavljeni na položaj, ali brdski top se nije mogao rastaviti zbog deformisanih štitova i obmotaća cevi. Ipak je uz pomoć boraca iz brigade oruđe izvučeno na položaj ispred kasarne. Topovi su pripremljeni da gađaju kasarnu a minobacač krov tvrđave.

Oko 10 časova oruđa su otvorila vatru. Brdski top je izbacio i poslednje 3 granate. Protivoklopni top je nastavio sa dejstvom. Minobacač je tukao brdom paljbom i kroz krov tvrđave pogodio skladište s eksplozivom. Odjeknula je strašna eksplozija. »Avijacija je osmotrila da je garnizon Jablanica još uvijek pod snažnim pritiskom. Osmotreno je minobacačko gađanje na kasarnu.«⁴

U kasarni je nastao haos. Italijani su iskakali iz ruševina i predavali se. Zaplenjeno je mnogo ratnog materijala među kojim: 4 brdska topa 75 mm (jedan neispravan) i 2 haubice sa nekoliko hiljada granata; zatim, preko 100 mazgi sa topovsko-municijskim samarima i druga oprema.⁵

U ovoj borbi brdsko artiljerijsko oruđe najbolje je korišćeno kada je privlačilo na sebe neprijateljsku artiljerijsku vatru (8 haubica i minobacača), koja bi u protivnom bila sručena na brigadu. Protivoklopni top i minobacač su pak najpreciznije dejstvovali iz streljačkog stroja. Ovaj primer neka posluži kao dokaz kako se veliki rezultati mogu postići sa vrlo malim brojem oruđa i municije, ako se dobro upotrebe.

MANEVAR KA G. VAKUFU

Baterija je 22. februara dobila od komande divizije naređenje da se preoruža u rejonu Jablanice i osposobi za brdski transport. Komandiru baterije stavljeni su na raspolaganje:

⁴ Isto, dok. br. 267, str. 516.

⁵ Brdska baterija je od ovog plena preoružana i tada je raspolagala sa: 90 ljudi, 75 konja i mazgi, 3 brdska topa 75 mm. i 350 granata.

4 zaplenjena italijanska oruđa (od kojih jedno neispravno) kalibra 75 mm, izvestan broj tovarnih grla i ostala oprema. Bateriji je (sada je imala 3 oruđa) u toku preoružanja, 28. februara, stiglo naređenje štaba divizije da što pre krene prema Prozoru u sastav divizije.

Tek 3. marta uveče baterija je krenula iz Jablanice prema Prozoru i 4. marta izjutra stigla u s. Lug (južno od Prozora), odakle je nastavila pokret uveče, s tim da se u toku 5. marta javi komandi 2. proleterske brigade kod G. Vakufa.

3. marta izjutra stigla je na Maljen i zastala u rejonu k. 1123 radi kratkog odmora. Ovde je komandira baterije obavestio komandir Haubičke baterije Vrhovnog štaba da se delovi 2. brigade nalaze prema G. Vakufu a štab brigade u s. Pidriš, gdje je baterija stigla oko 13 časova 5. marta i odmah dobila zadatak: da se postavi na vatreni položaj u rejonu raskrsnice seoskih puteva (1 km južno od s. Mačkovac) i da tuče odstupajuće neprijateljske kolone na drumu od G. Vakufa prema Bugojnu.

Drumom pored Vrbasa odstupali su motorizovani delovi Nemaca. Prednji delovi 2. proleterske brigade nalazili su se na liniji Strmica (tt 876) — Uzričje — Podovi. Baterija je brzo otvorila vatru po čelu nemačke kolone u rejonu Podgrađe. Zrna su padala oko drumu. Neprijateljska kolona je ubrzala pokret. Ispalili smo oko 20 granata, ali nam stvarni gubici neprijatelja nisu bili poznati. Bližila se noć. Neprijatelj se više nije pojavljivao. Međutim, čim je baterija prestala sa dejstvom, on je iz svoje haubičke baterije ispalio nekoliko plotuna iz rejona Gračanice. Granate su padale ispred brigadne osmatračnice u rejonu s. Pidriš. Padom mraka prestalo je obostrano dejstvo. Na frontu je zavladala tišina.

Komandiru baterije naređeno je da u toku noći organizuje obezbeđenje položaja i odmori ljudstvo i stoku, s tim da jedan deo baterije bude stalno u gotovosti. U štabu brigade rađen je plan za dejstvo narednog dana.

Pred svanuće, 6. marta, komanda baterije izašla je na osmatračnicu. Međutim, tamo nije bilo nikoga. Cuo se samo po neki pucanj na položajima preko Vrbasa u pravcu G. Vakufa. Teško je bilo oceniti da li to dejstvuju nemački ili naši pu-

škomitraljezi. Odmah je upućen kurir u s. Pidriš da proveri da li se tamo nalazi štab brigade. Kad se vratio javio je da u Pidrišu nema nikoga. Komanda baterije zaključila je da se štab u toku noći premestio u G. Vakuf i oko 7 časova izjutra krenula sa baterijom u tom pravcu. Čelo baterije izbilo je u s. Mrčaj, dok joj se začelje nalazilo u visini k. 952 (južno od s. Mačkovac). Baterijska izvidnica već je podilazila k. 876, kad se iznad baterije pojavilo šest »štuka«. Uočili su kolonu baterije na livadi i počeli da je mitraljiraju i bombarduju.

Nastala je teška situacija za bateriju. Jedini izlaz je bio da se što pre krene nazad prema Pidrišu. Zahvaljujući disciplini i krajnjem zalaganju svakog borca, sa malim gubicima baterija se svila u kolonu i oko 10 časova izbila čelom na drum kod Trlica (istočno od s. Pidriš). Komanda baterije sama je odlučila da nastavi marš preko Makljena u pravcu Prozora. Po dolasku u Prozor dobiveno je obaveštenje da se 2. proleterska brigada u zoru, 6. marta, prebacila prema Rami. Baterija je produžila pokret i u mrak stigla u rejon Lug (4 km južno od Prozora) odakle je nastavila pokret prema Rami. Po dolasku u Gračanicu, noću 6/7. marta, baterija je uspostavila vezu sa komandom divizije i posle napornog marša ostala da se odmori s tim da u toku 8. marta krene prema porušenom mostu u Jablanici.⁶

PRELAZAK PREKO NERETVE

Pred mrak, 8. marta, brdska baterija se prikupila u južnom delu Jablanice, kod porušenog mosta na Neretvi, preko kojeg je već bio uspostavljen improvizovan prelaz za teška oruđa i stoku. Još u toku dana pokušalo se da natovareni konji sa oruđima siđu niz strmu obalu do prelaza. Međutim, padina je bila toliko strma da se od toga moralo odustati. Konji su rastovareni i jedva svedeni do vode, a topove sa 350 metaka i ostalu opremu (preko 6.000 kg) borci baterije su preneli na leđima do vode, zatim preko mosta i uz strmu levu obalu. Borci su tom prilikom podneli natčovečanske napore. Međutim, tek

⁶ Tek po dolasku u Gračanicu baterija je obavestena da je 2. proleterska brigada kamionima prebačena sa položaja kod G. Vakufa prema Neretvi.

sada je nastupilo ono nezaboravno i najteže — prebacivanje konja i mazgi. Mazge su jako ćudljive, a njih je u bateriji bilo najviše. Plašile su se hučanja Neretve i udara valova o stubove porušenog mosta. Uznemirenoj stoci vezivane su oči. Po desetak boraca vuklo je i guralo jedno po jedno grlo, dok sva nisu pred zoru, 9. marta, prebačena na drugu obalu. Odmah se krenulo dalje.

Pred baterijom su iskrsele nove teškoće. Strme padine, smetovi dubokog snega i besputno zemljište pl. Prenj, upozoravali su na velike prepreke i napore. Baterija 2. proleterske divizije je i njih uspešno savladala na borbenom putu prema Drini, Sandžaku i Crnoj Gori.

Vukašin BRAJOVIĆ
Nikica JANKOVIĆ

